

## ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню проблеми готовності студентів до професійної педагогічної комунікації з точки зору психологічної та педагогічної наук. Особливу увагу приділено терміну “готовність до педагогічної комунікації”, розкрито його суть. Із проведеного аналізу дефініцій “готовність”, автор пропонує власне розуміння цього терміну його сутності, змісту та компонентів формування готовності студентів факультету початкової освіти до професійно-педагогічної комунікації. У дослідженні запропоновано навички міжособистісного спілкування, які є обов’язковою ознакою готовності до професійно-педагогічної комунікаційної діяльності майбутнього учителя початкової школи.*

***Ключові слова:** початкова школа, готовність, педагогічна комунікація, освітнє середовище, канали спілкування, інтерактивні технології, полілог, компетентність.*

**Постановка проблеми.** Проблема підготовки компетентного вчителя початкової школи є однією з найбільш актуальних у сучасній вищій школі України. Не випадково велика кількість дослідників називає ХХІ століття століттям комунікацій. Сучасна школа потребує спеціалістів, які вміють самостійно опрацьовувати великий обсяг інформації, удосконалювати свої знання у різних сферах педагогіки, приймати самостійно рішення в динамічних умовах сьогодення. Однією з провідних якостей професійних компетентностей майбутнього учителя є професійна комунікація, тому що від уміння правильно застосовувати засоби педагогічної комунікації залежить компетентність та професійна успішність молодого спеціаліста. Основою якісної освіти майбутнього учителя є формування професійно-комунікативної компетентності. Задача університету — сформувати її в процесі навчання, професійної підготовки.

**Аналіз актуальних досліджень.** З аналізу праць, які стосуються цієї проблеми цікавим є те, що розроблено й теоретично обґрунтовано систему

підготовки майбутніх педагогів до педагогічного спілкування (В. Кан-Калик, А. Капська, О. Леонтьєв, Л. Савенкова). Психологічні аспекти готовності до педагогічної діяльності студентів розглянуто у працях М. Дяченко, Є. Іванова, Л. Кандибович, Л. Кондрашова, О. Хрущ-Ріпської та ін. Питанням готовності до педагогічної діяльності займалися О. Абдуліна, О. Дубасенюк, О. Мороз, В. Сластьонін та ін.

Проблемі готовності до педагогічної діяльності учителів початкової школи присвячено дослідження Н. Бібік, К. Дурай-Новакової, В. Кременя, М. Кларіна, А. Линенко, О. Савченко, Л. Спіріна, Л. Хомич та ін. Ученими розкрито зміст, технології організації підготовки до педагогічного спілкування (А. Дзюбенко, І. Зимня, О. Капащинська, В. Кочетова, О. Пометун, В. Русецький, Г. Сагач, В. Сериков, Н. Сметаніна, А. Хуторський, Д. Чернилевський, Т. Яценко та інші).

**Мета статті** - дослідити готовність студентів до професійної педагогічної комунікації, зосередити увагу на сутності терміну “готовність до педагогічної комунікації”. Визначити сутність, зміст та компоненти формування готовності студентів факультету початкової освіти до професійно-педагогічної комунікації.

**Виклад основного матеріалу.** Рівень комунікативної культури є визначальним у розвитку людства, яке приречене на інтелектуальний занепад без подальшого розвитку комунікацій. І чим вище розвинена комунікативна культура у майбутніх учителів початкової школи, тим більше можливостей до застосування її у педагогічній сфері.

Міжособистісна комунікативна взаємодія обумовлена оволодінням засобами спілкування, механізмами психологічного впливу, розмаїттям виховних засобів, прийомів, методів, форм роботи і усвідомленням індивідуальних експресивних можливостей [1, 157]. Необхідність розвитку комунікативної культури майбутнього педагога обумовлюється тим, що об'єктом праці професійної групи є не будь-який об'єкт, а людська індивідуальність. Викладач постійно включений у процес спілкування, повинен передбачати різноманітні і багатопланові відносини зі студентами, колегами. У зв'язку з цим, існує реальна потреба сучасного суспільства у фахівцях, здатних до постійного розвитку своїх особистісних якостей, духовного світу, професіоналізму, які вміють з максимальним ефектом

використовувати свої природні можливості, розвивати загальну та комунікативну культуру. Серед професійно важливих якостей педагога чільне місце займають готовність до спонтанної комунікації, вербальних здібностей: розвинене мовлення, великий за обсягом словниковий запас. Досконало, володіючи комунікативними вміннями і активно застосовуючи їх на практиці, викладач викликає захоплення у студентів, виводячи їх на більш високий рівень комунікації.

Наявність у молодого спеціаліста сформованих комунікативних якостей суттєво впливає на його професійну готовність до педагогічної діяльності.

Науковці мають різні підходи до трактування поняття “готовність до професійної діяльності”.

У Енциклопедії педагогічної освіти під поняттям «готовність до діяльності» розуміють стан мобілізації психологічних і психофізіологічних систем людини, які забезпечують виконання певної діяльності. У психології виокремлюють кілька аспектів готовності до діяльності: операційний, мотиваційний, соціально-психологічний, психофізіологічний. Кожний стан готовності до діяльності визначається сполученням різних факторів, що визначають різні рівні, аспекти готовності, залежно від змісту діяльності й умов її здійснення провідним може стати один із таких аспектів [5, 137].

Готовність - стан особистості, який дозволяє їй успішно увійти в професійне середовище, швидко розвиватися в професійному відношенні [6, 20].

У означенні поняття “готовність до трудової діяльності” звертають увагу на два аспекти:

- 1) інтегральне особистісне утворення, що включає стійке прагнення до праці в цій галузі, наявність адекватних знань, умінь, навичок, а також комплекс індивідуально-типологічних, соціально-психологічних особливостей, що обумовлюють високу ефективність її професійного функціонування саме в цій галузі;

- 2) цілеспрямоване вираження особистості, що включає її переконання, погляди, відношення, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, навички, вміння, установки тощо [там само].

Психологічна готовність - суттєва передумова цілеспрямованої діяльності, її регуляції, стійкості та ефективності. Психологічна готовність допомагає людині успішно виконувати свої обов'язки, правильно використовувати знання, досвід, особистісні якості, зберігати самоконтроль і перебудувати свій спосіб дій із появою непередбачених перешкод [6, 20].

Готовність до інноваційної педагогічної діяльності – особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії [7].

З аналізу підходів до трактування поняття “готовність” видно, що кожна наука надає цій дефініції деякі індивідуальні характеристики, проте слід звернути увагу на те, що філософи, педагоги, психологи дають споріднені означення.

У понятті виділяють основу, яка включає в себе психологічну готовність, що є базою для педагогічної діяльності, та професійну готовність для застосування набутих компетентностей.

У структурі психологічної готовності до педагогічної діяльності виділяють такі компоненти: мотиваційний; орієнтаційний; пізнавально-оперативний; емоційно-вольовий; психофізіологічний; оцінюючий [8, 50-51]. Отже, стан психологічної готовності має складну динамічну структуру і представляє собою сукупність інтелектуальних, емоційних, мотиваційних, вольових сторін психіки людини, відповідно до зовнішніх умов і майбутніх задач.

Важливим компонентом структури психологічної готовності до педагогічної діяльності є професійно-педагогічна комунікація. Основою професійно-педагогічної комунікації є спільна діяльність суб'єктів комунікації, опосередкована взаємообміном інформацією, у процесі якої кожен суб'єкт засвоює загальнолюдський досвід, історично сформовані суспільні, педагогічні, комунікативні, моральні та інші цінності, знання і способи комунікативної діяльності, а також виявляє, розкриває і розвиває власні психічні якості, формуючи себе як особистість і як суб'єкт комунікації [4, 23].

Під поняттям “готовність” ми розуміємо здатність особистості (індивіда), яка

являє собою певну ознаку професійної кваліфікації, а також результат цілеспрямованої підготовки. Готовність крім необхідних компетенцій включає в себе пізнавальні, мотиваційні та вольові компоненти.

Отже, у контексті європейського вектору розвитку вищої освіти України, термін «готовність до професійної комунікації майбутніх учителів початкової школи» ми розуміємо як комплекс заходів, спрямований на формування готовності до реалізації збалансованої професійної діяльності, ефективної комунікаційної взаємодії, розв'язання нестандартних завдань і саморегуляції на основі компетентного використання фахівцем власного індивідуального стилю діяльності, а формування комунікації у майбутнього педагога як інтегровану властивість його професійної компетентності.

Визначимо компетентності, набуті педагогом, які свідчать про його готовність до комунікативної діяльності:

- поєднання раціональності із емоційністю;
- оволодіння оптимальним стилем спілкування;
- уміння слухати, розуміти, сприймати іншу людину і впливати на неї методами переконання;
- забезпечення психологічної безпеки, уміння підтримувати сприятливий клімат і творчу атмосферу в навчальному процесі.

Повноцінна педагогічна комунікація, на нашу думку, здійснюється у насиченому інформаційно-освітньому середовищі та при активній взаємодії інформаційного поля та студентів де інформаційне поле розглядається як суб'єктивне відображення інформаційного середовища у свідомості індивіда що містить у собі: усвідомлені факти, події, знання про соціальну інформацію та інформаційні процеси та чуттєвий комунікаційний досвід про інформаційні потреби.

Продуктивність комунікації буде тим вищою, чим більша кількість джерел і засобів сприйняття інформації використовуються в конкретній педагогічній ситуації. Це пояснюється тим, що інформація надходить різними каналами всередині освітнього середовища:

– Основний канал - рух змісту, передача інформації від джерела (викладача) до приймача (студента) (її пред'явлення, управління навчально-пізнавальною діяльністю, процедура сприйняття, засвоєння, закріплення знань). Істотною обставиною при цьому є наявність додаткових керованих джерел інформації - книг, ТЗН, комп'ютера і самостійного її сприйняття студентом.

– Канал керованих впливів, що включає в себе планування (стратегічне і тактичне), корекцію основного технологічного руху навчальної інформації.

– Канал передачі інформації від студента до викладача про результати процесу навчання (зворотний зв'язок, контроль, оцінювання та канал додаткової інформації) [1, 140].

У своїй педагогічній діяльності ми використовуємо інтерактивні технології за якими комунікаційний канал збільшується із урахуванням моделі комунікації “полілог” або багатосторонній тип комунікації. **Полілог** (від грецького polys - багато і logos - слово) - це дискусія, бесіда трьох і більше учасників; це обмін думками з тієї чи іншої теми, де кожен учасник має власну відмінну точку зору [9].

У випадку використання інтерактивних технологій навчання, комунікаційні зв'язки виникають не тільки між викладачем і студентом, а й між усіма учасниками комунікації. Педагог постає рівноправним учасником навчальної діяльності. Багатостороння комунікація характеризується відсутністю полярності та мінімальною увагою на точку зору викладача. У процесі цієї комунікації в студентів з'являється можливість поділитись своїми думками і враженнями у рамках певної теми чи завдання. Особливістю цього виду комунікації є те, що у процесі взаємодіють усі присутні.

Основними завданнями які постають перед викладачем чи вчителем перед застосуванням інтерактивних технологій — навчити навичок міжособистісного спілкування, а саме:

- уміння слухати себе та інших;
- відтворювати почуте;
- пояснювати своїми словами даний матеріал;

- уміти задавати питання.

Тому оволодіння вищезначеними навичками є обов'язковою ознакою готовності комунікативних здібностей майбутнього учителя початкової школи до професійно-педагогічної діяльності.

Проблема педагогічної комунікації в даному контексті, полягає в тому, щоб підвищити її ефективність, перевести з формально-рольової, не зачіпаючи глибинних структур особистості, в особистісно-орієнтовану.

Готовність викладача педагогічного вузу поставити себе на місце студента і поглянути на світ його очима, щирість і відкритість здатні додати освітньому спілкуванню змістовність і глибину. Це, в свою чергу, обумовлює формування у майбутнього вчителя гуманної педагогічної позиції, розвиток його внутрішньої професійної мотивації, підготовленість до рефлексії особистісної та професійної поведінки, до орієнтації на діалог і змін у процесі педагогічної комунікації.

### **Висновки та перспективи подальших наукових розвідок.**

Основним показником розвитку комунікативної культури майбутнього учителя початкової школи є ступінь сформованості структурних компонентів: навчального, мотиваційного та особистісно-діяльнісного. Перед викладачами фахових дисциплін постає завдання формувати уміння, що відносяться до професійно комунікативної діяльності, навчити майбутніх фахівців раціональній комунікативній поведінці. Реалізація цього завдання передбачає включення в систему викладання фахової дисципліни комунікативно-мовних завдань і вправ, засобами інтерактивних технологій навчання. Формування професійно-педагогічної комунікації студентів вимагає особливої організації навчального процесу. Таким чином, зміст навчання за інтерактивними методами доповнюється та постає у вигляді конкретних мовних моделей, які закріплюють студенти в просторі навчального та поза навчального спілкування і використовуватимуть у сфері майбутньої професійної діяльності.

Ця стаття не претендує на вичерпне і завершене дослідження, оскільки необхідно розглянути формування готовності до професійно-педагогічної комунікації майбутніх учителів початкової школи у аспекті конкретних фахових

дисциплін та описати його методику реалізації у навчально-виховному процесі вищого навчального педагогічного закладу.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Педагогическая коммуникация: сборник научных трудов по материалам Международной Интернет конференции / Урал. Гос. Пед. Ун-т; Екатеринбург, 2009. - 224с.

2. Комар О.А. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивних технологій Умань 2008 Монографія.

3. Інтерактивні технології навчання в початковій школі: Навчальний посібник / О.І.Пометун, Г.І.Коберник, О.А.Комар та ін. - Умань:РВЦ “Софія”. - 2009. - 264с.

4. Волкова Н. Професійно-педагогічна комунікація / Н. П. Волкова /: Навч. посіб. – К.:ВЦ «Академія», 2006.- 256 с. (Альмаматер);

5. Енциклопедія освіти / Акад пед наук України , головний ред В Г Кремень — К Юрінком Інтер, 2008 — 1040 с.

6. Словник психолого-педагогічних термінів і понять (на допомогу працівнику сільської школи) / Укладачі: Ю.В. Буган, В.І. Уруський /. – Тернопіль: ТОКІППО, 2001. - 179 с.

7. Словник педагогічних термінів. Віртуальна школа професійного становлення молодого педагога. [http://teacher.ed-sp.net/index.php?option=com\\_content&view=article&id=9:2012-01-11-08-25-24&catid=1:2011-09-13-21-50-27&Itemid=2](http://teacher.ed-sp.net/index.php?option=com_content&view=article&id=9:2012-01-11-08-25-24&catid=1:2011-09-13-21-50-27&Itemid=2)

8. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. - Минск: Изд-во БГУим. В. И. Ленина, 1976. - 174 с.

9. <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%BB%D0%BE%D0%B3>

## РЕЗЮМЕ

**А. В. Шкуренко.** Готовность будущего учителя начальной школы к осуществлению профессиональной педагогической коммуникации

*Статья посвящена исследованию проблемы готовности студентов к профессиональной педагогической коммуникации с точки зрения психологической и педагогической наук. Особенное внимание уделено термину "готовность к педагогической коммуникации", раскрыта его суть. Из проведенного анализа дефиниций "готовность", автор предлагает собственное понимание этого понятия и его сущности, содержания и компонентов формирования готовности студентов факультета начального образования к профессионально-педагогической коммуникации. В исследовании предложены навыки межличностного общения, которые являются обязательным признаком готовности к профессионально-педагогической коммуникационной деятельности будущего учителя начальной школы.*

*Ключевые слова: Начальная школа, готовность, педагогическая коммуникация, образовательная среда, каналы общения, интерактивные технологии, полилог, компетентность.*

## SUMMARY

**A. V. Shkurenko.** The preparedness of elementary school's future teacher to realization of the professional pedagogical communication

*The article is dedicated to research problem of the preparedness of students to professional pedagogical communication from the aspect of psychological and pedagogical sciences. The special notice is dedicated to the term "preparedness to pedagogical communication", revealed its essence. From the conducted analysis of definitions "preparedness", an author offers the own understanding of this term of his essence, maintenance and components of forming preparedness of the students of faculty of primary education to professionally-pedagogical communication. In research are presented the skills of interpersonality intercourse, which confirming preparedness of elementary school's future teacher to realization of the professional pedagogical communication. The basic indicator of development communicative culture of elementary school's future teacher is a measure of formed structural components: educational, motivational and individual activity. We have a problem in front of the teachers to forming of competence which behave to professionally communicative activity, teaching future specialists to the rational communicative conduct appears before the teachers of professional disciplines. Realization solution of this problem provides plugging in the system of teaching of professional discipline of communicative-linguistic tasks and exercises, by facilities of interactive technologies of studies. Forming of professionally-pedagogical communication of students requires the special organization of educational process. So, learning content by interactive methods is complemented and appears as concrete linguistic models which fasten students in space educational and for educational intercourse and will use in the field of future professional activity.*

*Key words: elementary school, preparedness, pedagogical communication, educational environment, channels of intercourse, interactive technologies, polylogue, competence.*